

УДК: 378:005.6 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-69-4-161-167>

Сальнікова Наталія Валеріївна,

кандидат історичних наук

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Маріуполь)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4931-0491>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ВІДОМЧИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Забезпечення якості вищої освіти є стратегічним пріоритетом розвитку сучасної системи вищої освіти України. Для впровадження та забезпечення стандартів якості вищої освіти, які прийняті в Європейському просторі вищої освіти, розглянуто особливості реформування вищої школи. Окреслено особливості створення зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості. На основі контент-аналізу офіційних документів спеціалізованих закладів вищої освіти досліджено внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти та повноваження структурних підрозділів, які забезпечують реалізацію, моніторинг та контроль забезпечення якості вищої освіти у відомчих університетах.

Ключові слова: вища освіта; зовнішнє забезпечення якості; внутрішнє забезпечення якості; відомчі університети.

Постановка проблеми. У глобалізованому світі інститут вищої освіти є саме тим соціальним активом, який обумовлює потенціал соціально-економічного розвитку країни. Це особливий соціальний інститут, через який у суспільстві відбувається трансляція знань, норм, способів діяльності, моделей поведінки та культурних цінностей.

Українська вища освіта знаходиться у процесі реформування відповідно до вимог Болонського процесу. Болонський процес передбачає імплементацію основних положень Болонської декларації для інтеграції освітньої системи України у Європейський простір вищої освіти, що своєю чергою передбачає впровадження європейських стандартів в освітній і науковий простір, розробку єдиних критеріїв і стандартів, основою яких є забезпечення якості освіти. Підвищення якості освітніх послуг є пріоритетним напрямом розвитку сучасної конкурентної вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок, у якому окреслено проблеми функціонування системи вищої освіти, представлений великою кількістю робіт вітчизняних та іноземних дослідників, серед яких В. Кремень, В. Луговий, Ж. Таланова, С. Калашнікова та ін. Праці В. Андрущенко, Л. Ващенко, О. Вашуленка, І. Зязюн, В. Лугового, В. Радкевича, О. Слюсаренко та інших присвячені дослідженню проблематики системи вищої освіти в сучасному світі, її трансформації та питанням забезпечення якості вищої освіти.

Так, оцінюючи вітчизняний стан розвитку забезпечення якості вищої освіти, В. Луговий та Ж. Таланова зазначають, що «в Україні культура якості, що базується на збалансованому поєднанні стандартів забезпечення мінімуму і стандартів покращення максимуму якості вищої освіти з тенденцією домінування других, знаходиться на початковій стадії становлення», коли світова практика «в умовах розширення автономії університетів» передбачає «тенденцію до поширення стандартів другого роду, що базуються на застосуванні рейтингів та акредитації реалізації освітніх програм і діяльності закладів освіти з урахуванням та на основі покращення їх досконалості, розвитку» [1, с. 6].

Описуючи умови функціонування сучасних закладів вищої освіти, С. Калашникова зазначає, що сучасні університети діють в умовах відкритості та партнерства на основі нової моделі управління вищою освітою (врядування), яка «включає – багато рівнів і багато акторів (учасників); правила, процедури і механізми їх взаємодії для досягнення спільних цілей» [2, с. 9], що «спричинює зміну ролі держави в управлінні вищою освітою (від регулятора до фасилітатора) та делегування/перерозподіл її владних повноважень серед нових акторів (учасників) процесу управління» [2, с. 10].

Утім, незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених трансформації системи вищої освіти, подальшого дослідження потребує проблематика, пов'язана з вивченням якості вищої освіти, її моніторингу та специфіки реалізації в закладах вищої освіти особливого типу.

Формування мети статті. З огляду на викладене вище, метою статті є здійснення контент-аналізу Положень про внутрішній контроль забезпечення якості спеціалізованих закладів вищої освіти України стосовно розподілу посадових обов'язків з метою забезпечення якості освітніх послуг у межах внутрішньої системи забезпечення якості відповідного закладу вищої освіти (далі – ЗВО).

Виклад основного матеріалу. Модернізація управління якістю освіти є обов'язковою складовою державного управління освітою та пріоритетним напрямом державної освітньої політики України [3, с. 78].

Визначення поняття «якість вищої освіти» міститься в Національному глосарії вищої освіти: «Якість вищої освіти (Quality in Higher Education) – характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи й суспільства. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення, розроблено Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2005 р.), утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (2004 р.) та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (2008 р.)» [4, с. 66].

Система забезпечення якості для вищої освіти за європейськими стандартами окреслена у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» («Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area»), що набрав чинності у 2005 році. Зазначеним документом визначається перелік європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти. Організація забезпечення якості вищої освіти, відповідно до «Стандартів», складається, по-перше, із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; по-друге, із забезпечення якості в діяльності (незалежних або державних) агенцій із зовнішнього забезпечення якості; по-третє, із внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах [5].

Як бачимо, основними організаційними формами, у яких реалізується процес забезпечення якості вищої освіти, є система зовнішнього забезпечення якості та система внутрішнього забезпечення якості.

Система зовнішнього забезпечення якості закладів вищої освіти України базується на «мінімальному переліку показників, які має відстежувати система забезпечення якості освіти у ЗВО, пороговий рівень вимог до діяльності навчального закладу визначається зовнішніми процедурами гарантування якості – процедурами ліцензування та акредитації, визначеними МОНмолодьспорту України, процедурами акредитації та оціночними критеріями Європейської Асоціації Університетів, Європейської Асоціації вищих навчальних закладів, загальноновизнаних рейтингів тощо» [6, с. 9].

Система зовнішнього контролю за якістю освітніх послуг заснована на державній акредитації університету та видачі державних ліцензій на право здійснення відповідної професійної підготовки. Зовнішній контроль включає: галузеві стандарти; ліцензування і акредитацію напрямів підготовки та спеціальностей; менеджмент якості; державну атестацію

випускників; міжнародну акредитацію; рейтингову оцінку діяльності університету тощо [7, с. 116].

У 2018 р. було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке здійснює функцію зовнішнього контролю за якістю вищої освіти. У грудні 2018 р. було затверджено Статут агентства, відповідно до якого, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти офіційно набуло повноважень стосовно забезпечення та моніторингу якості вищої освіти в Україні.

Система внутрішнього контролю за якістю освітніх послуг у вищій освіті ґрунтується на вимогах Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (розділ V, ст. 16) [8], Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (розділ V, ст. 16) [9], Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» тощо.

Функціонування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти базується на таких принципах, як-от:

- «необхідність розробки стратегії, політики та процедур забезпечення якості для освітніх програм;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення якості освітньої діяльності;
- урахування вимог до забезпечення якості вищої освіти усіх стейкхолдерів;
- імплементація європейського досвіду у вітчизняні реалії» [10, с. 94].

Інституційна структура внутрішньої системи забезпечення якості є сукупністю структурних підрозділів (дійових осіб), що забезпечують якість освітньої діяльності та якість вищої освіти. Мета функціонування внутрішньої системи забезпечення якості – створити умови для якісної підготовки висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці, здатних до ефективної професійної діяльності на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання та професійної мобільності.

Відповідно до Постанови № 62 від 14.02.2008 «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС», відомчі ЗВО є «державними навчальними закладами, які підпорядковані МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність» [11].

Новоприйнятий Закон України «Про вищу освіту» (у редакції від 2019 р.) спирається на ідею системного забезпечення якості освітнього процесу в усіх закладах вищої освіти, навіть у спеціалізованих закладах вищої освіти. Процес забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів: «щорічного оцінювання здобувачів вищої освіти шляхом проведення зрізів знань; перевірки рівня викладання дисциплін, особливо молодими викладачами (проведення моніторингу думки курсантів, слухачів і студентів); посилення вимог до якості підготовки робіт усіх рівнів (курскових, дипломних, магістерських і дисертацій) та запобігання академічному плагіату; обов'язкового стажування науково-педагогічних працівників» [9].

Для дослідження діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти у відомчих університетах на рівні внутрішньої системи забезпечення якості нами проаналізовано зміст Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Харківського національного університету внутрішніх справ [13], Львівського університету внутрішніх справ [14] та Дніпропетровського університету внутрішніх справ, які офіційно опубліковані на сайтах відповідних закладів вищої освіти [15].

**Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти:
порівняльний аналіз**

Критерії порівняння	Харківський національний університет внутрішніх справ	Дніпропетровський університет внутрішніх справ	Львівський університет внутрішніх справ
Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти	Уведено в дію 18/11/2016	Уведено в дію 14/06/2016	Уведено в дію 29/08/2018
Підрозділи, відповідальні за забезпечення якості	Підрозділи, відповідальні за ректорат із забезпечення якості; вчена рада університету; науково-методична рада університету; вчена рада факультету; декан факультету та його заступник; начальник відділу; науково-педагогічний персонал	Ректор та проректори; вчена рада університету; керівники підрозділів та декани факультетів; науково-методична рада університету; вчена рада факультетів	Ректор, проректори та колегіати; вчена рада університету; наглядова рада університету; зовнішні зацікавлені сторони; кожен працівник університету в межах своєї компетенції
Опис повноважень органів, відповідальних за внутрішнє забезпечення якості	Повноваження, форми контролю та моніторингу забезпечення якості повністю детально описані в документі	Повноваження, форми контролю та моніторингу забезпечення якості частково описані в документі	Повноваження, форми контролю та моніторингу забезпечення якості частково описані в документі
Стейкхолдери забезпечення якості освіти	Не згадуються	Не згадуються	Є посилання на участь стейкхолдерів, але їхні повноваження та форми впливу не уточнюються
Співпраця з європейськими асоціаціями спеціалізованих вищих навчальних закладів ЄС	Не згадуються	Не згадуються	Не згадуються

Джерело: складено автором на основі офіційних документів [12], [13], [14].

Висновки.

1. Проблема забезпечення якості вищої освіти залишається пріоритетним напрямом сучасної державної політики у сфері вищої освіти. Управління забезпеченням якості передбачає встановлення певних показників якості вищої освіти, які корелюються з показни-

ками, що прийняті в Європейському просторі вищої освіти. Внутрішня самодіагностика стосовно забезпечення якості та незалежна зовнішня оцінка якості вищої освіти є обов'язковою вимогою Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти.

2. На якість вищої освіти України впливають різні фактори: рівень підготовки абітурієнтів, кваліфікація та компетентність професорсько-викладацького складу, наявність актуальних освітніх програм, матеріально-технічне забезпечення та ін. Подальші умови забезпечення якості вищої освіти передбачають упровадження програм навчання без зниження якості освіти обмеженими ресурсами. Це можливо лише через упровадження нових форм, методів, технологій викладання та модернізованої організації освітнього процесу. Ключовим аспектом залишається роль різних стейкхолдерів у формуванні й моніторингу стандартів якості вищої освіти: адміністрації університетів, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та роботодавців. Первинну відповідальність за впровадження і дотримання стандартів якості несуть самі заклади вищої освіти шляхом організації системи внутрішнього забезпечення якості.

3. Підрозділи ЗВО розпочали формування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти. На цьому етапі розроблені відповідні положення, якими регламентується розподіл повноважень стосовно забезпечення якості освіти між різними службами та підрозділами закладів вищої освіти. Положення містять інформацію про структуру та функціональні повноваження служб університету, але на основі проаналізованих нами документів можна побачити, що відповідних відділів із забезпечення якості вищої освіти немає, а функції з дотримання стандартів якості покладено як додаткові на наявні структурні підрозділи. Роль інших стейкхолдерів, наприклад, асоціацій юристів чи адвокатів, у процесі забезпечення якості вищої освіти не позначена в офіційних документах. Також зазначимо, що методичні рекомендації, надані в Керівних принципах щодо побудови інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості та якості освіти в рамках проекту Erasmus + QUAERE, не використано повною мірою.

4. Для забезпечення європейських стандартів якості вищої освіти у спеціалізованих закладах вищої освіти рекомендуємо адаптувати теоретичні та методичні розробки, які містяться в Керівних принципах щодо побудови інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості та якості освіти в рамках проекту Erasmus + QUAER, а також представлені авторитетними європейськими асоціаціями спеціалізованих вищих навчальних закладів ЄС – Агентством Європейського Союзу для підготовки правоохоронних органів та Асоціацією коледжів європейської поліції. Насамперед цікавими до адаптації можуть бути принципи роботи із зовнішніми стейкхолдерами (асоціаціями адвокатів тощо) та розподіл відповідальності стосовно забезпечення стандартів якості освітніх послуг.

На наш погляд, перспективою подальших досліджень у згаданому напрямі є формування чітких критеріїв та показників внутрішнього процесу забезпечення якості вищої освіти у спеціалізованих ЗВО.

Список використаних джерел

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості : аналітичні матеріали (частина II) (препринт). О. Воробйова та ін.; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ : ІВО НАПН України, 2016. 111 с.
2. Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства : колективна монографія. Є. Балджи та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 205 с.
3. Трима К. Вплив Групи Є4 на забезпечення якості вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти. *«Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. № 22. 2018. С. 78–84.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.

5. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Київ, 2006. 35 с.
6. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції : аналітичні матеріали (частина I) (препринт); за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ, 2018. 172 с.
7. Линьова І. Забезпечення якості вищої освіти – стратегічний пріоритет розвитку системи освіти України. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2013. № 40. С. 115–121.
8. Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.09.2019).
9. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 28.09.2019).
10. Гринькевич О. Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні* : зб. наук. праць. 2018. № 40. Ч. 1. С. 92–102.
11. Постанова № 62 від 14.02.2008. «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08/conv/print> (дата звернення: 23.09.2019).
12. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Харківського національного університету внутрішніх справ. URL : http://univd.edu.ua/files/generaldocs/quality_education_KhNUVS.pdf (дата звернення: 24.09.2019).
13. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Дніпропетровського університету внутрішніх справ. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/nmc/polog/nakaz301.pdf> (дата звернення: 20.09.2019).
14. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Львівського національного університету внутрішніх справ. URL : http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/normat_doc/norm_doc_lvduvs/polozh_pro_systemy_vnytr_zabezp.pdf (дата звернення: 18.09.2019).

Сальникова Наталья Валерьевна,

кандидат исторических наук

(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Мариуполь)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4931-0491>

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В ВЕДОМСТВЕННЫХ ВУЗАХ

Обеспечение качества высшего образования является стратегическим приоритетом развития современной системы высшего образования Украины. Для внедрения и обеспечения стандартов качества, принятых в Европейском пространстве высшего образования, изучены особенности внешней и внутренней систем обеспечения качества. На основе контент-анализа официальных документов специализированных вузов исследованы внутренняя система обеспечения качества высшего образования и полномочия структурных подразделений, обеспечивающих реализацию, мониторинг и контроль качества в ведомственных вузах.

Ключевые слова: высшее образование; внешнее обеспечение качества; внутреннее обеспечение качества; ведомственный вуз.

Salnikova Natalia,

PhD in History

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4931-0491>

THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN THE DEPARTMENTAL UNIVERSITIES

Quality assurance in higher education is a strategic priority for the development of the Ukrainian modern higher education system. Quality assurance management involves setting certain indicators of the quality of higher education adopted in the European Higher Education Area. Internal self-diagnosis of quality assurance and independent external evaluation of the quality of higher education is a requirement of the European Association for Quality Assurance in Higher Education. In order to implement and maintain the quality standards of higher education adopted in the European Higher Education Area external and internal quality assurance units and agencies are being formed in Ukraine. The features of establishment of

external and internal quality assurance systems are highlighted. The role of the departmental universities in ensuring the internal quality of higher education, its monitoring and control is investigated. Based on the content analysis of the Regulations on the internal quality assurance system of the departmental universities, it is found that these documents contain information on the structure and functional authority of the university services, but there are no specially established departments for the internal quality assurance of higher education. Functions for compliance with quality standards are assigned as additional to the existing structural units. The role of other stakeholders, such as associations of lawyers in the process of quality assurance in higher education is not indicated in official documents. It is concluded that further research is needed in this area to formulate clear criteria and indicators for the internal process of quality assurance in higher education in specialized HEIs, taking into account the leading European experience, based on the materials of the European Union Agency for the Training of Law Enforcement Agencies and the Association of European Colleges.

Key words: higher education; external quality assurance; internal quality assurance; departmental universities.

Надійшла до редколегії 13.12.2019